

ȘBURĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

Cluj / Central University Library Cluj

ANUL II.

No. 21

SUMARUL:

E. Lovinescu *N. Iorga*

C. Rotică *Lydia*

Maiorul Gheorghe Brăescu . . . *Un om mai spălat*

Ion Sân-Giorgiu . . . *Singurătăți*

CRONICI:

D. Nanu: Răvașe

M. Iorgulescu: Teatrul Modern;

La Glu, de *J. Richepin*

Editura ALCALAY & Co.

Apare Sâmbăta

UN LEU

A apărut:

E. LOVINESCU

„CRITICE“

VOL. I și II

EDIȚIA II

à Lei 8.—

EDITURA ALCALAY

SBURATORUL

REVISTA SĂPTĂMÂNALĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

F. Aderca, Gh. Brăescu, Ion Buzdugan, Luca Ion Caragiale, Al. Cazaban, G. Cair, Gh. Cornea, Maria Cunțan, Ludovic Dăuș, N. D. Ionescu, V. Deme-trius, A. Dominic, Alex. V. Draculea, Victor Eftimiu, Elena Farago, Ion San-Giorgiu, Ion Al. George, Otilia Ghibu I. Gorun, G. Gregorian, M. Iorgulescu, Ignotus, D. Iov, E. Lovinescu, M. Lungeanu, N. Mihaescu-Nigrim, Virgiliu Moscovici, A. Moșoiu, Constanța Marino-Moscu A. Măndru, Liviu Marian, Claudia Mișian, Corneliu Moldovanu, G. Murnu, D. Nenu, C. Nari, Ramiro Ort z, Maria Pamfile, Hortensia Papadat-Bengescu, M. Pașcanu, I. Peltz, Ion Pillat, Al. Popescu Telega, Dragoș Protopopescu, I. Petrovici, Al. Răuș, L. Rebrăanu, Eugen Relgis, Marcel N. Romanescu, G. Rotiră, Al. Terziman, H. Sanielevici, Alexandrina Scurtu, F. Șirato, G. Siliu, Barbu Solacoju, Al. T. Stăneșiad, G. Stratulat, Caton Theodorian, A. Toma, Ada Umbră, T. Vianu, I. C. Visserion.

ABONAMENTE:

UN AN LEI 50 == ȘASE LUNI LEI 30

Pentru învățători, profesori și studenți

UN AN LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR 1 LEU

SBURATORUL se găsește de vânzare la toate librăriile și chioșcurile de ziare din România Mare

Abonamentele se primesc la *Librăria Alcalay & Co.* și la administrația revistei.

Administrația: Strada Sărindar No. 14

— BUCUREȘTI —

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Câmpineanu, 40

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director : E. LOVINESCU

N. IORGA

(AMINTIRI UNIVERSITARE 1900 — 1904)

IV

Nu mi-am propus să zugrăvesc portretul complet al d. lui N. Iorga. Planul acestor articole e mult mai umil: vrea să fixeze figura profesorului într'un număr limitat de ani. Activitatea multiplă a poligrafului și omului politic, precum și inegalitățile caracterului lui, ne-ar oferi, desigur, multe puncte de vedere interesante fie pentru istoria culturii, fie numai pentru psihologia omului. Din sborul involuntar spre generalizare și caracterizare, trebuie să ne reculegem însă în cadrele voluntare ale unor date și ale unei singure lature de activitate. Fixați asupra mijloacelor de suggeriune ale noului nostru profesor, rămâne să precizăm și atmosfera universitară, în care își desvolta acțiunea lui revoluționară.

Situația nu era nici limpede, nici câștigată... În fața iconoclastului, idolii se solidarizara. Cu o simpatie mediocră pentru totul lui elev, Ha-deu trecuse de partea lui Tocilescu. Nu se punea chestia pe oameni și pe merite personale; o generație întreagă a științei române se simțea sguđuită din temelii; era deci firesc să facă un front comun. Și cum prin scris s'ar fi luptat cu arme inegale, bătrânii preferară defensiva din meterezele situațiilor oficiale. Universitatea era un fort bine întărit. Tocilescu, în deosebi, exercita o influență reală asupra studențimii. Desigur, nu prin valoarea contestabilă a științei, ci prin acțiunea lui naționalistă, prin excursiuni organizate în stil mare și, mai ales, printr'un sistem de favoritism ce trecea dincolo de cadrele universitare, intrând și în domeniul privat. Prin 1900 studenții mai înaintați erau încă de partea lui Tocilescu. Noi am fost prima serie a soldaților anonimi ai luptei spirituale a d. lui Iorga. Și, deși nu aveam nici un fel de contact cu profesorul nostru, lucram după puteri pentru răspândirea noii învățături.

Față de massa incertă a ascultătorilor, d. Iorga avea o

atitudine mai mult agresivă. Nu ne capta pe calea seducției personale sau a unei prebende universitare ; dimpotrivă, în-trebuința arma ironiei și a invectivei.

Impresionabil și bănuitor, împingea nervozitatea până la ultragiu. În sala de curs se credea înconjurat numai de ostilitate; nu presimția simpatiile noilor veniți. Cerea o liniște sepulcrală; orice șoaptă i se părea un comentariu defavorabil; orice foșnet de hârtie îl irita; nimeni nu putea intra mai târziu în sală, iar, odată intrat, nu-i era permis decât să asculte sau să ia note. Pentru orice alte îndeletniciri tânărul apostol avea isbucniri, pe care le asemănam cu mânia Nazarineanului împotriva zarașilor din templu. Voind să zugrăvesc atmosfera exactă a acestor cursuri, voi povesti o întâmplare ce o rezumă printr'un relief puternic.

Scena se petrece în mijlocul unei lecții asupra barbarilor. Pânza prodigioasă a cuvântării cădea cântăreț și monoton; când se deschise deodată ușa sălei. Intră un om, de o oarecare maturitate, roșcat, cu ochelari groși, și încotoșmat în palton. D. Iorga îl privi glacial: nu era un student; era totuși un oaspe nepoftit. Omul salută și se îndreptă spre bănci. I se făcu un loc. Își scoase paltonul tacticos; se așeză comod; privi circular și curios prin ochelarii groși întinse o foaie de hârtie, ascuți un creion—totul în mișcări lente, neobservând încordarea din jur. Il priveam, emoționați, așteptând un dezastru. Din insuflețirea vorbei, presimțeam iritarea crescândă a profesorului, care-l sfredelia cu privirea lui mâni-oasă. Intrând în labirintul unei fraze interminabile, d. Iorga dădea definiția barbarilor: „barbari sunt acei care... barbari sunt acei care“,—și după opt definiții, rostite pe un ton tot mai iritat, culmină prin a noua definiție: „barbari sunt acei cari, venind la un curs, nu știu păstra cuviința necesară“. Omul părea a nu fi auzit. Liniștit, își scoase din buzunar un sul de ziare; desfăcu unul cu un foșnet ce lua proporții uriașe în tăcerea emoționată a tuturor; citi câteva rânduri; îl împături din nou. Situația era încordată. În debitul lui volubil, d. Iorga intercală din nou: „previn pe domnul din capul băncii a patra din dreapta că dacă nu-l interesează ceiace spun eu, n'are decât să iasă din sală“. Omul nu auzise nici de data aceasta; examina sala în delung; voia să între în conversație cu un vecin; se răsuci, se uită pe geam și apoi se puse să scrie. Situația începea să devină tragică. În adevăr, dintr'o săritură, d. Iorga svâcni de pe catedră și în salturi se repezi amenințător spre ascultătorul rămas calm și indiferent. Câți-va studenți săriră în jurul lui. Omul își puse ochelarii, privind mirat la mulțimea ce-l înconjură. Taina se deslegă îndată. Oaspele nepoftit era un ziarist din Viena: liniștit, își scria o corespondență despre Universitatea

din București, deși nu știa românește. N'am să uit mirarea lui, când înțelese despre ce era vorba: *Was für ein Land!* exclamă el după sfârșitul cursului...

Suspiciunea, în care ne ținea d. Iorga, s'a risipit odată cu afirmarea succesului definitiv. Studențimea avea să devină garda lui fidelă și răsfățată, din care a răsărit «partidul naționalist»; trecând mai târziu prin faza „secăturii entuziaste“, a lunecat apoi încetul cu încetul în indiferența totală de acum, când d. Iorga nu se mai sprijine pe elementul tânăr și intelectual, ci pe masa electorală și pe lupta de clasă.

* * *

Au trecut douăzeci de ani de atunci...

Urând politica, și repetând mereu refrenul „eu, care nu voi fi niciodată deputat în țara asta“, d. Iorga a ajuns nu numai deputat ci și șeful unui partid de guvernământ. Naționalist excesiv și paradoxal, până la exterminare, tradiționalist prin cultură și educație, revoluționar prin temperament și talent oratoric, nu însă în sensul ideilor socialiste ci în sensul unei reacțiuni ce ne-ar duce la o viață patriarhală, junimist prin negație și prin doctrina unui progres real în cadrele noastre etnice, admirator al culturii, ordinii, științei germane și susținătorul germanismului în Universitate, mare dușman al spiritului și corupției franceze—d. Iorga a străbătut o evoluție surprinzătoare. În serviciul altor idei, pune însă același temperament aprins, irascibil, pasionat, care a prefăcut dintr'un istoric cu o amplă cunoaștere a lucrurilor moarte, într'un pamfletar contestabil în tot ce este materie vie, susceptibilă de a trezi un sentiment.

E. LOVINESCU

In curând va apare de E. LOVINESCU:

LULU

ROMAN

Editura ALCALAY

LYDIA

Te-am văzut aevea
Undeva pe lume?
Te-am văzut de aproape
Și ți am spus pe nume?
Sau cândva 'ntro noapte
De visări senine,
Mi-a vorbit un înger
Mi a vorbit de tine?

Te am văzut aevea?
Ai atins pământul?
Și a foșnit mătasa,
A foșnit veșmântul?
Sau prin vis un înger
A zburat o clipă
Și a fost poate numai
Foșnet de aripă?

Te-am văzut aevea
Undeva în cale?
Am simțit pe buze
Vraja mâncii tale
Și am sorbit cu ele
Alba vraja oare?
Sau prin vis un înger
Le-a atins c'o floare?

Te am văzut aevea
Undeva odată?
Ți-am sorbit deaproape
Vorba parfumată?
Sau ești amintirea
Unei melodii
Dintr'un vis și'n lume
Nici când n'ai să vii?

UN OM MAI SPALAT

Pe o scară de ger uscat și sănătos, la o masă din sala orbitoare de lumină a restaurantului Enescu, patru prieteni steteau de vorbă. În dispozițiunea fericită a tinerilor de bună condiție, bine înzestrați și de părinți și de natură, se întrețineau—fumând țigări scumpe, sorbind băuturi fine—despre femei, cu glas domol de confidență, cu gesturile liniștite a oamenilor siguri de ei.

Prezentau, în adevăr, cele mai curate tipuri de forță și frumusețe bărbătească, care atrage și fixează definitiv atențiunea femeilor. Aventurile lor nu se mai numărau, păreau chiar după atâta școală ușor blazați, sceptici, mai puțin grăbiți de a căuta sau de a termina o intrigă amoroasă.

— „Vi s'a întâmplat vre-odată,“ întrebă după un moment de tăcere Ionel Vasilescu, un brun superb de treizeci de ani, „ca o femeie să vă cedeze?“

Didi Moroianu își potrivi monoculul și lăsându-se pe spate, se privi cu complezență în oglinda din fața lui care reflectă o siluetă impecabilă de sportsman incorigibil apoi zise cu o fatuitate care-l prindea de minune.

— „Nu le-am prea dat timp să se gândească“.

— „Nici mai ales să regrete“, adăogă Cornel Cămărășescu, pe care amorul îl găsea la patruzeci de ani, nins puțin de vreme, dar juvenil și entusiast, gata de a scobori în tranșee.

— „Nu, nu m'am exprimat bine“, reluă Ionel. „Desigur am avut fiecare aventurile noastre; am urmărit femei, le-am convins, me-au cedat; niciuna însă fără luptă. Unele dintr'un sentiment de frică nelămurită, de care e totdeauna stăpânită o femeie care se dă unui bărbat pentru întâia oară. Altele de formă, pentru a salva aparențele sau pentru a mări darul persoanei lor. Dar vi s'a întâmplat vre-odată ca o femeie să vi se ofere brutal, să vă cedeze la prima vedere, fără vorbe, fără protestare, fără paradă, fără nici o pregătire?..“

Ascultați. Eram astă vară la țară. Eșisem în privdor spre seară, după o căldură nesuferită. De ici, de colo, din satul ce se risipea în vale, coloane subțiri de fum se ridicau cucernice, slăvind luceafărul ce licărea prins de cerul depărtat. Treeratul încetase. Carele greoaie se adunau scârțâind la magazii. Cete de flăcăi și fete se îndreptau hârjoniindu-se spre casă. În băătăură, găște tinere pășteau cu hârnicie iarba prăfuită, tăinuind între ele sub paza unui găscan ager, care se repezea furios, lăpâind cu gâtul întins, după un câine ce trecea li-

niștit în drumul lui. Deodată, din găinile întârziate ce căutau harnice încoace și încolo, una fugi grăbită și se piti dinaintea cocoșului, un cocoș aprins ca toți cocoșii de țară, împintenat, cu coada semeată, cu creasta bălută, care se repezi sbârlit și după un strigăt ascuțit o viață nouă palpită într'un freamăt de aripi. Găina satisfăcută se scutură și plecă nepăsătoare după hrană. Cocoșul rămase o vreme într'un picior, atent, ascultând par'că un glas ceresc, apoi, fâlfâind din aripi trâmbiță un «cucurigu» răsunător ca un semnal de retragere pentru haremul lui întreg și se depărta cu pași militărești spre locul de culcare...

Vă mărturisesc că deatunci..

— „Nu mai poți dormi, îl întrerupse ironic Didi Moroianu.

— „Nu“, continuă Ionel răsând. Dar m'am gândit adese ori că și femeilor le-ar place să fie posedate în felul acesta, între doi pași de fox-trott spre exemplu, îndată ce ai prins în ochii lor semnul nedefinit că ai plăcut. Amorul trebuie să te scoată o clipă din circulație, totul să înceteze de a exista în jurul tău, pentru ca imediat apoi, cu o percepțiune mai ascuțită să reintri în hora universală, dacă posesiunea a fost dornică, arzătoare, brutală“.

— „Are dreptate Ionel“, zise Dorin Enescu, cel mai tânăr dintre ei. „Pentru aceasta însă, tiebue ca femeile să fie liberate de absurditatea convențiilor sociale prin superioritatea culturii, sau să se apropie de natură, prin ignoranța lor. Desigur nu vorbim de profesionalismele amorului la căror sinceritate e totdeauna discutabilă. Eu unul am avut aventura cocoșului tău“.

— „Fugi, nu mai spune!“

— „Este perfect exact și dacă vă interesează !..“

— „Fără îndoială, nici nu mai încape vorbă...“

— „Numai nișel, te rog, zise Ionel pe când toți se pregăteau comod s'asculte. „Băete, șampanie și țigări! Eu unul“, mărturisii el. «nu pot nici s'ascult, nici să povestesc, nu întreprind nimic decât în tovărășia unei țigări».

— «Dacă ți-e totdeauna așa de indispensabilă ce te faci cu mireasa care n'o putea suferi mirosul de tutun?»

— «O să aibă el grijă s'o ia crescută la Notre Dame».

— «Să nu iei o nemțoaică că te intoxichează».

— «Nici provincială că ți le-ar vinde scump».

— «Fiți serioși», îi potoli răsând Ionel. «Spune, Dorine».

— «Era în prima perioadă a campaniei», începu Dorin cu vocea tremurândă de amintiri dureroase. «Regimentul nostru se retrăgea în debandadă, cum s'au retras aproape deardând toate unitățile. Soldații nu-și mai aminteau nimic. Cuprinși de panică, fugeau urmăriți de svonuri absurde, credeau în apa vie și moartă, pe care se svonise că o posedau Nemții. Stai pe loc! strig eu unui sergent ce se depărta fugind cu un grup de oameni.

Ce să stau, dom'le!.. îmi răspunse el alb ca varul, cu părul vâlvoi. Mnea'a nu vezi ce e aici?.. Un țigan fugia, jeluindu-se că n'are scule. Oprii să lupte, oamenii depănau cruci grăbite, neisprăvite, își săpau vizuini în pereții șanțului pentru a scăpa de urgen-

Drumurile, desfundate de o ploaie mărunță, neîntreruptă și rece de iarnă timpurie, erau înțesate de care stricate, de furgoane supraîncărcate, de tunuri în pană, printre cari se strecura miraculos câte un automobil simandicos, cu sunet de trompă specială și așa de speriat că și stegulețul tremura în vânt de frica celor dinăuntru.

Rătăciam istovit și ud de ploaie în căutarea unității mele, care se evaporase, uitându-și observatorul într'o pâlnie deschisă de un obuz în fața tranșelor. Noaptea se scobora repede. Nu mai puteam nădăjdui pentru moment să-mi găsec compania. Incepui să mă gândesc serios la un adăpost. Nu mâncasem din «ajun»...

— «Bietul Dorin!.. pe unde erai?»

— «Cam prin apropiere de Slatina».

— «Cine te comanda?»

— «Dă-mi voie să nu-ți spun. Comandantul meu a murit mai târziu de tifos exantematic».

— «Lăsați-l să continue»...

— «Părăsisem drumul», reluă Dorin după ce-și aprinse o țigară. «Mergeam peste câmp, trecând prin porumburile neculese, aplecate de vânturi năprasnice, cu foile sărace, înnegrite par'că de pulberea de foc ce se simțea pretutindeni în aer».

— «Și unde te duceai?»

— «Mă luasem după lătratul câinilor ce se auzia de departe. Înaintam fără spor, cu umeri tăiați de ranița îngreunată de apă, cu cismele încărcate de noroi, încurcându-mă prin așchii și vrejurii, gata să cad la fiecare pas, când mă pomenii deodată la marginea unui drum de care, la liziera unui sat, în fața unei case sărăcicioase, mută, ascunsă par'că între salcâmi de groaza dușmanului. Niciun șgomot: Nici câine, nici păsări, nici-o mișcare. Ici, colo, urme de îngrădire arătau jaful și pustiirea».

«Cine-i?» întrebă o voce îngrijorată, după ce-am bătut de repetate ori în ușe cu teaca baionetei.

— «Om bun», răspunsei, «deschide!»

— «Da la ce să deschid?»

— «Deschide, nu-ți fie frică!»

— «Nu deschid... la ce să deschid?.. suntem oameni săraci... du-te mai la vale, sunt case destule».

— «Nu trebuia să pleci», îl întrerupseră în cor prietenii.

— «Nici n'am plecat. Mi-am făcut șocoteala că pretutindeni are să fie acelaș lucru. Și apoi eram așa de obosit că nu aș mai fi avut curajul să fac un pas... Deschide, că sparg ușa! amenințai răstit cu vocea îngroșată».

După câteva șoapte înăuntru, ușa se deschise par'că de voia ei. «Bună seara», zic eu, grăbindu-mă să lapăd ranița.

— «Mulțumim d tale!»

— «Dar ce stați pe întuneric, n'aveți gaz?»

— «Ba am avea o țără, dar nu se prea găsește, bată-l focu».

Aprinde, fă, lamba».

El sta prost, cu minteanul pe umeri, în picioare în mijlocul

odăii nepardosite. Patul acoperit cu o rogojină, având drept căpătăiu un sul de paie, masa de sub lampă, o poliță cu câte-va străchini și un rest de mămăligă cuprindeau tot mobilierul.

— «Unde mă culc? întreb eu mai trudit acum, după ce șezusem puțin de-mi căzuse drumul în picioare.

— «Un'să te culci?.. aici n'ai un'să te culci. Patu e al nostru... culcă-te jos dacă vrei», răsuflă ursuz bărbatul.

— «Bine, omule, se poate!» «Cum o să mă culc jos? D-ta nu, te uiți la mine... sunt și eu, om mai spălat! Dar despre asta mai vorbim noi. Pofuim douăzeci de lei, dă-mi ceva să mănânc».

Țăranul nu se grăbi să ia banii. Rămase o clipă cu fața nepătrunsă, căsnindu-se să judece în ascuns procesul de sentimente pe care-l deschisese în sufletul lui sosirea mea neașteptată. Ispita era însă prea mare.

— «De, domnule, să-ți dăm dacă te mulțumești cu ce-om avea. Dă-i nevastă dacă ai». Femeia eși și se întoarse peste cât-va timp, cu o strachină de lapte bătut, cu niște jumări înecate în unt și o felie de mămăligă rece.

— «Le luai dela mama... antilera cică a plecat». Și mi rândui să mănânc pe colțul mesei. Când mai târziu se întoarse dela apă, udă de picăturile ce se prelingeau pe vadra ce o purta pe cap, bărbatul mă lăsă să beau în liniște, îmi ceru o țigară și trăgând din ea cu patimă, hotărî uitându-se în jos.

«Uite ce e, domnișorul, oameni suntem cu toții, nu pot să te las să te culci jos, dacă mi te-a trimes Dumnezeu. Și apoi dumneata nu ești deprins ca ai noștri; ești, cum ziseși, mai spălat. O să ne culcăm câte trei în pat: nevasta la perete și dumneata la margine lângă mine».

Această îngrădire mă făcu să mă uit mai cu atenție la femeia lui, care scobora din pod niște velințe. Părea tânără, frumușică, grăsulie, descoperind la fiecare treaptă pulpe pline, bronzate, sculpturale.

— «Dar el?» întreabă unul din prieteni.

— «Om ne-ăjit, fără vârstă, supt din cale afară. Disperat de armată, după cum mi-a explicat, făcea pe șeful de garnizoană, alergând toată ziua după nevoile trupelor în trecere prin comuna lui. Femeia nu s'a uitat niciodată în ochii mei cât s'a învârtit prin casă. Se urcă în pat așa cum se găsea și se lipi de perete. El micșoră lampa și se lungi alături de ea. M'am culcat la rândul meu, îmbrăcat și ud, temându-mă de musafiri, mulțumindu-mă să întind batista pe sulul de pae...

Nu știu cât am dormit. Ne-am deșteptat treziți de lovituri de pumn puternice, repetate în ușa proptită cu un par deacurmezișul, cu toporul lângă ea.

— «Care e acolo?»

— «Eu sunt, nea Marine, caporalul de jandarmi... scoal degrabă».

— «Da ce vrei cu mine?»

— «Scoal degrabă, n'auzi?.. trebuie șase care... pleacă antilera.. să ncarce ovăzul».

— «Un'să umblu noaptea pe la casele oamenilor? Vrei să mă omoare lumea?»

Un's'a mai pomenit o treabă ca asta»...

— «Scoal' n'auzi?»

— «Ce să mă scol, omule, lasă să se lumineze».

— «Ia nu te 'ncontra cu mine... scoal' când îți zic, c'apoi pe urmă de...»

— «Dure că viu».

S'a ridicat bietul om injurând necăjit. Suci o țigară, rămase o clipă fără viață pe marginea patului, apoi scuipând printre dinții rari și îngălbeniți, se ridică în picioare și porunci aspru femeii, care nici din geană nu clipise:

«Scoal' și du-te la mă-ta».

Ea nu suflă o vorbă. Se sculă mânioasă și, potrivit-și tulpanul, năvăli pe ușă. Plecă și omul după ea, iar eu m'am întins în larg să dorm liniștit până la ziuă, bucuros că rămăsesem singur. Dar n'ați-pisem bine că ușa se deschise și se închise binișor și simții trupul femeii strecurându-se lângă mine, cu fustele reci, cu răsufierea scurtă, reținută, cu inima svâcnind să-i spargă pieptul.

Eram foarte emoționat, neștiind încă ce să cred. Am întins ca prin somn o mână peste ea; apoi am început să-i desfac cămașa. Ea sta nemșcată, cu ochii închiși, palidă de moarte la lumina săracă din odaie. Doar inima îi bătea să se rupă. Iar când am luat-o în brațe, s'a lipit de mine, m'a sărutat cu atâta foc...

— «Nu cumva ai necinstit casa omului, nelegiuitul!»

— «Ba vezi că m'am jenat»...

— «Dar ce faci cu legile ospitalității, om mai spălat ce ești?», continuă să l necăjească Cornel Cămărășescu.

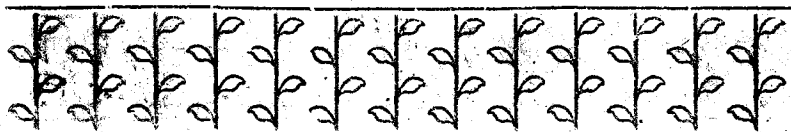
— «Monșer, să-ți spun, s'a oferit atât de încrezătoare, atât de natural... Ș'apoi ce atâta vorbă... de Iosif am oroare Poate să mi spună oricine ce-o vrea. Eram așa departe de legile ospitalității după patru luni de privațiuni»...

— «Are dreptate», interveni Ionel. «Ignorând greșala, bărbatul n'are nici un prejudiciu. Față de femeie însă, altă atitudine ar fi fost incalificabilă».

— «Și cum v'ați despărțit? întrebă răsând Moroeanu.

— «A plecat tot fără vorbă, potrivit-și tulpanul, după ce mi-a legat la gât o cruciuliță de lemn sculptat, ușoară ca un fulg. Asta m'a înduișat profund și m'am gândit că oricare i-ar fi rangul, femeia știe să corecteze printr'un gest frumos, toată brutalitatea uni act».

MAIORUL GHEORGHE BRĂESCU

SINGURĂȚĂȚI

Pe podul larg de piatră trec astăzi fără tine
Privind tăcut în jocul de valuri și de spume
În care se răsfrânge al stelelor ciorcchine
Ce cu argint îmi scrie pe valuri sfântu-ți nume.

Trec ca o umbră, astăzi pierdut în umbra serii
Și-ascult ca'n vis cum cântă departe lopătarii,
Mă mângâie amurgul și murmurul tăcerii
Și leneșea tristete a tainicelor arii.

Dar parcă mă alungă un demon nevăzut
Și dornic cât aleia pe care am mers în urmă,
Căci e săpată'n mine durerea din trecut
Și ghiara ei în suflet tot mai adânc îmi scurmă.

...Ce leneșă și caldă se furișează seara
Ca'n alte seri răsună aceeași mandolină
Și cerul peste munte lin își topește ceara
Ca'n ora când băurăm din a iubirei vină.

Dar cum pășesc acuma pe malul de nisip
Mă'ntreabă'n susur teii, domnița-mi astăzi unde-i,
Și fluviul mă'ntreabă de palidul ei chip
Ce i oglindia paloarea în strălucirea undei.

Doar vântu-și trece mâna pe umedele mi pleoape
Și-mi flutură pe buze un nou fior de viață,
Iar luna răspândindu și mărgelele pe ape
Îmi pune 'n cet pe frunte sărutul ei de ghiță...

ION SÂN-GIORGIU

RĂVAȘE

Între camarazi se încing de multe ori discuțiuni abia schițate de unul, — lăsate fără replică de un altul, retras într'un colț, în tovărășia pipei. Câte odată desbaterea și punerea lor la punct prin publicitate, pot fi interesante dintr'o anumită considerațiune: mulți dintre noi reprezentăm în unele privințe, un fel de a cugeta și de a se exprima — nesuficient controlat — al unei imense categorii de indivizi. Și fiindcă diversitatea convingerilor *neîntemeiate*, este ceea ce-i divide mai ales pe oameni, cred că pentru ridicarea în parte a acestei piedici din drumul obșteștii înțelegeri, nu poate fi lipsită de folos clarificarea cât mai riguroasă a acelor termeni cari vin mai des în discuțiune și al căror înțeles, o eroare comună îl falsifică. Cuvintele sunt ca bancnotele: falsificate păgubesc pe cel ce le întrebuințează în primul rând, — chiar fiind de bună credință, — și în al doilea, opresc în loc circulațiunea normală a valorilor de idei.

Fază cu impreciziunea unor termeni cari abundă în publicistica noastră, o aspră verificare a lor la timp, va fi bine venită.

Vor fi fost supuse astfel unei largi verificări și la lumina zilet, pozițiunile tezei cari se vor adevăra că trebuiesc păstrate ca puncte definitiv câștigate în elementele oricărei discuții obiective.

Odată termenii cari încurcau înțelegerea, bine fixați, vom putea mai ușor constata că nu totdeauna pledica unei *neînțelegeri* verbale, ci alta mai adâncă, pledica esenței morale, *aruncă pe oameni în taberi de convingeri deosebite*.

Când sub această rubrică vom publica și schimburile de idei, limpezite de orice echivocuri noționale, vom vedea atunci că în ultima analiză, nu un argument serios, ci un simplu act de credință sau de speranță, *fără nici un suport controlabil*, — separă pe unii ilușioniștii ai viitorului, de realiștii practici. Aceștia, punând realitățile tangibile drept bază a ipotezelor științifice, nu vor da în ruptul capului vrabia din mână pe stolul de pe gard, — libertatea de astăzi, pe fericirea comunistă de mâine.

Și discuțiunea va fi ajuns atunci, la sfârșitul ei normal. Valoarea argumentării va fi mai ponderabilă. Un teoretician comunist de pildă, ne mai putând avea pretenția că se sprijină pe un înțeles științific riguros, în maniarea termenilor „evolue” „progres” etc., — în lipsa girului științei, se va mulțumi să te asigure pe „parola lui de onoare” că „totuși sub faldurile steagului roșu, are să fie bine”!

EVOLUȚIE, SCHIMBARE.

Lui N. C.

Venind vorba de un om politic al nostru, îi aduceai învinuirea că *nu evoluiază ci se repetă*.

A fi statornic în convingerile tale adânci, ar însemna după tine, nici mai mult nici mai puțin, decât a-ți înconjura mintea cu un zid chinezesc.

Învinuirea ta însă avea un resort sentimental. Ea pornea mai mult din necesitatea de a justifica, în orice caz de a atenua pe cât posibil evoluția prea vertiginoasă al unui alt om politic al nostru,

drag nouă tuturora, dar nu în acelaș fel ci printr'o latură deosebită a caracterului său.

Și fiindcă eu însumi am adus o îndreptătită învinuire celor cari sub pretext că evoluiază se schimbă ca o giruetă încotro bate vântul, să ne înțelegem întâi asupra cuvântului *evoluție*; numai așa vom vedea: 1) dacă se poate aplica oricui își *schimbă* atitudinea și idelle; 2) dacă acel care nu se schimbă în convingerile sale intime, poate să se simtă micșorat în fața celui care 'și le evoluează, și cu atât mai puțin în fața celui care și le *schimbă*. O clarificare a cuvântului *evoluție* e cu atât mai necesară nouă care nu suntem *comuniști*, cu cât aceștia abuzează de acest termen, ca să dea tuturor teoriilor lor aspectul unor axiome științifice, spre amestecarea tinerilor lesne creduli și nesuficient de instruiți.

Tot ceea ce evoluează este supus schimbărei, dar nu ori ce schimbare este și o evoluție.

În limitele ei adevărate se întrebuintează totuși în două sensuri:

Stricto-sensu e modificarea treptată a tiparelor prin raport la *specie*, și anume *acea modificare numai*, care poate fi transmisibilă urmașilor. Prin raport la indivizi nu mai e acelaș lucru. Evoluția aci, științificește vorbind, și mai ales când e vorba de *om* nu o întâlnim decât în *foetus*. E prin urmare *embrionară*.

Aci, timp de șase ori nouă luni avem în „*raccourci*” evoluția sumară a transformărei speciilor anterioare. Odată născut, individul, fiziologicește, poartă fixată în mod virtual, toată posibilitatea de desfășurare ulterioară a tipului său mental. Cu cât un individ e de o structură superioară, cu atât vine în lume cu tiparul evoluției ei sfârșite *la naștere*. Așa dar ediția I-a a inteligenții și caracterului său este în acelaș timp și ediția *ne varietur*. Aceasta numai pentru cei înzestrați cu un caracter bine definit, nesupus fluctuațiilor hazardului; toată posibilitatea trănicioiei unui progres, pe aceste caractere, adevărate pietre unghiulare neclintite, stă sprijinită. Cea mai mică elasticitate morală în fața capriciilor împrejurărilor exterioare, dărâmă tot edificiul societăței care nu are cel puțin la încheeturile ei, asemenea indivizi turnați dintr'o bucată; și atunci întreg conglomeratul ei rămâne ca o dungă de nisip supusă fanteziei capricioase a vânturilor; fiindcă viața fie a unui individ, fie a unei societăți, este agregatul forțelor lăuntrice care rezistă forțelor dizolvante din afară.

Cea ce făcea mândria lui Schopenhauer era că, matur fiind, se regăsea acelaș în convingerile lui esențiale despre lume, recitindu-și scrisorile lui de tânăr student.

Cu cât însă individul e mai neisprăvit (și asta nu însemnează totdeauna inferior) neisprăvit din cauza unei creșteri prioite care coincide câte-odată și cu o precocitate dezvoltată nearmonic numai într'o parte, cu atât rămâne să-și corecteze în timpul vieței, — lipsurile ancestrale ale tipului său mental.

Aceasta este evoluția *lato sensu*, extra-embrionară și ea nu are loc decât dacă individul poate învăța ceva consecvență logică din izbicile lui cu realitatea.

E un fel de complectare *prin sine*, aceia ce nu i-au lăsat strămoșii prin moștenire fiziologică.

Și dacă eforturile acestei auto-corectări se urmează câteva generații în șir, schimbările acestea pur intelectuale de atitudini, înclinări, pot deveni mai târziu fiziologicește transmisibile urmașilor, printr'o fibră cerebrală mai vibratilă, și abia acești indivizi vor fi fericiții moștenitori ai unui tip mental superior prin *fixitate*. Cu ei abia începe evoluția embrionară *stricto-sensu*. Aceasta este și baza moralei, că fie ce act al tău repetat, nu se pierde în vid, ci este totuși înregistrat pe o placă sensibilă: plasma vieții tale proprii, *prezente și viitoare*, unde vor prinde formă concretă faptele tale fie bune, fie rele; îți sculpezi de astăzi statua fizică și morală a ta, în urmașii tăi, fie în liniile unui Apollo din Belvedere, fie în coașa unui Caiban; aceasta-i chiar concepția vieții viitoare după Christos, când spune că «viața viitoare e în voi și în urmașii voștri». Atât de sibilic pentru ascultătorii lui atunci, numai știința putea deslega înțelesul adânc al metaforelor sale divine.

Dar până ce a trebuit ca schimbările să se transplanteze din viața sufletească, în plasma organică embrionară, ea a trebuit, să urmeze anumite norme *în timpul vieții psihice a individului*.

Cari sunt condițiunile acestei schimbări extra-embriionare, ca s'o putem numi lato-sensu evoluție, fără ca termenul să fie arbitrar?

Schimbarea care implică această dezvoltare, trebuie să păstreze liniile generale ale ființei psihice — fie în bine fie în rău — așa cum se găsesc ele la o apreciabilă vârstă a virilității; schimbarea să aibă cu alte cuvinte caracterul unei *epigeneze* cum zic biologii, adică prin adăugare de părți noi armonice, la părțile preexistente¹⁾ exact cum s'a petrecut dezvoltarea sa fizică în embrion. Dacă schimbările ulterioare, nu numai că nu sunt oarecum armonice, ci sunt contradictorii, așa în cât jenează geometria cadrului primitiv, atunci nu se mai poate vorbi de evoluție, ci de monstruoasă evoluție. Un vertebrat mamifer, care la o vârstă oare care s'ar transforma într'un saurian, acela nu evoluiază. Dezvoltarea lui nu ar mai studia-o embriologia normală, ci embriologia patologică.

Tot așa și în evoluția ideilor. E normal ca un liberal, evoluând mereu spre stânga, trecând prin stadiul radical, să ajungă cu vremea un socialist (nu însă bolșevic). Dar ca naționalist conservator intransigent, să ajungi alături de un socialist — fie și *sui-generis* — să te federezi cu acela care votează validarea în cameră a unui bolșevic trădător de țară. — asta nu mai este evoluție ci schimbare banală, sub imperiul vânturilor din afară, fără nici o rezistență a forțelor dinăuntru.

Acelaș om care în 1906 nu da voce d-lui Jules Brun să fie o conferință în limba sa franceză la Atheneu, să se ridice astăzi în cameră și să ceară prezidentului dreptul ca *reprezentanții minorită-*

¹⁾ Claude Bernard: *Evoluția des êtres vivants*.

filor să vorbească dincolo chiar de îngăduințele legale, ale regulamentului,—aceasta nu mai este evoluție ci *ingenuchiare* în fața împrejurărilor din afară.

Acelaș om care la 1906 vedea în limba franceză «o limbă străină care ne cotopește, ne subjugă, ne umilește și rupe un popor în două, punând de-o parte pe vorbitorii graiului nostru disprețuit, iar de alta pe cei mari etc. ¹⁾» traduce totuși în această limbă blestemată (care l'a cotoplit și pe d-sa) proza și poeziile românești,—aceasta-i cel mult evoluție regresivă, a primei încarnații.

Un spirit care s'a dezvoltat după legile normale ale evoluției, numai poate spune într'un discurs politic bunăoară: «Mulțumesc d-lui Bujor ²⁾ că mi-a vorbit de viitor și nu de trecut, fiindcă trecutul e totdeauna *jenant*».

Ba bine că nu,—când acțiunile tale nu sunt subordonate unui criteriu dominant al vieții întregi!

Ceia ce deosebește în primul rând un suflet mare—fiindcă sufletele slabe cad în categoria obiectelor mișcate de forțe exterioare lor,—este că ei e tezaurul bunurilor *incondiționate* de împrejurările din afară.

Legile mișcării lui sunt subordonate numai unui *criteriu intern*, și numai în măsura aceasta poate fi o adevărată *personalitate*. Cu cât este mai aprig conflictul între acest criteriu înuntric și solicitările exterioare, cu atât mai neschimbat rămâne—pană la jertfa de sine—adevăratul îndrumător. Atunci numai poate fi cu drept cuvânt trecut în galeria «*Ostroavelor luminoase*» singurele care pot sta ca model de acțiune, generațiilor tinere. Altfel, fostul și cercetatul dascăl, abia va mai vedea catedra înconjurată de 25 de credincioși, cari așteaptă ca și noi, ca furtunosul fluviu care revărsându-se a distrus atâtea speranțe, să-și regăsească iarăși adevărata lui matcă și adevărații lui tovarăși.

Până atunci, nici unul din cei neclintii în principiile lor, din cei cari cum zici tu pripit „se repetă fiindcă nu mai evoluiază” nu se simte micșorat în fața celui,—*evoluat*. Cu atât mai puțin în fața celui care s'a schimbat,—eri ridiculizând în zeci de notițe gesturile și vorbele *toivilor*; mai târziu negăsind nici un cuvânt de dezaprobare, în urma catastrofelei descoperiri a parchetului la casieria clubului comunist!..

În fața unei așa de contradictorii schimbări cel mai umil din cei care nu *evoluiază* se poate simți fericit și oricum, mândru.

D. NANU

1) *O luptă literară*, pag. 261, Văleni de Munte 1916!

2) Președintele Senatului, cel cu „lumina de la răsărit”!

CRONICA TEATRALĂ

Teatrul Modern: LA GLU de J. Richepin

Pe femeile ca *la Glu* a lui Richepin le blestemi dar le iubești. O fatalitate neîndurătoare te împinge spre ele. Aceiaș fatalitate uneori le împinge și pe ele spre iubire. Iubesc însă în felul lor: ucigând sufletele.

Se pare că o năpastă se abate asupra vieților pacinice. Născută din patimă, o astiel de iubire se întreține din patimă. Legătura cârnii e singurul ei stimulent.

La Glu e o decăzută care vrea să se reabiliteze. Femeile de felul ei râvnesc spre sfârșitul carierii lor liniștea căminului pierdut. Când nu izbutesc, se întorc cu ură spre bărbatul care le rezistă.

În momentele de înfrângere, își pun toată nădejdea în pasiunea ucigătoare. Aceasta devine acum un scop în sine, deunde ceva mai înainte nu era decât un mijloc de a-și omori timpul.

E însă în această pasiune atâta lipsă de scrupule, atâta amoralitate că astfel de ființe revoltă.

La Glu sfârșește tragic. Moartea ei înduioșază pentru că vine tocmai în momentele când viața i se simplificase, înoindu se printr-o patimă unică, mare, dar nepotrivită.

La Glu e simpatică din această cauză. Richepin nu e un brutal ca Bernstein care face din *Ghiară* un monstru profund antipatic.

La Glu aparține familiei femeilor de același fel create de Dumas ori Daudet. Ea se purifică pierzându-și viața. În indoiala care plutește asupra intențiilor ei stă puțința reabilitării. Poate că se întoarce la Marie Pierre ca să-l nenorocească din nou. Poate însă că și pentru a-l face fericit, de astă dată, așa cum trebuie. Și acum piesa.

Ca tehnică este neegală; de altfel ca mai toate cele extrase din romanele corespunzătoare. Un aer de melodramă se desprinde din scena cu întâlnirea tuturor amanților în actul penultim și mai ales din aceea dela sfârșit, când d-rul Cèsambres ia asupra lui omorul soției sale. Astfel de scene *de efect* surprind prin nemotivarea lor. Întreaga acțiune se strânge în jurul luptei bătrânei mame care își apără fiul, iar dramatismul piesei stă în consecințele iubirii neburne și nepotrivate a pescarului Marie Pierre. Vedem prea puțin pe *La Glu*; mai mult o ghicim din dialoguri și din urmările nefericite ale caprițiilor ei.

Romanul cu acelaș nume spune mai multe ca drama. Interesul lui stă în analiza sufletului acestei femei pe care noi nu-l cunoaștem în dramă decât incidental.

Piesa are față de eroină o pozițiune aproape pretutindeni *excentrică*.

De aceea și rolul eroinii nu poate fi decât schițat. D-na Elvira Popescu a făcut-o cu inteligență. Temperamentul D-sale se potrivește de minune cu astfel de roluri.

La Glu a fost ce trebuie să fie. Exterioritatea celor mai multe din mijloacele sale de interpretare a ajutat-o de data asta.

În *Ghiara* lui Bernstein ne isbea lipsa acelei pătrunderi lăuntrice a rolului, a interiorității jocului întemeiat pe o largă *sigpaatie*.

În *La Glu* defectul se schimbă în calitate. Perversitatea eroinei, pasiunea cu care se împletește nu au nevoie de prea multă adâncime, iar caprițiul, cochetăria și frivolitatea sunt însușiri ce o prind bine pe D-na Elvira Popescu.

O surpriză plăcută a fost D-na Vecera Ionescu, în Marie Desanges. Variația jocului, căldura lui și, în fine, rarul simț al măsurii și al buneii cuviințe au fesiit de vulgaritate și exagerare rolul său.

Defectul de compoziție al piesei ne apare și mai pronunțat dacă ne gândim că și rolul eroului principal (Marie Pierre) nu poate fi creiat dintr'o bucată.

Afară de scena din tabloul 5, acest erou conceput așa de șters e aproape absent cu toate că d. Storin a muncit mult pentru a ne face simțită prezența lui.

MIHAIL IORGULESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A APĂRUT DE

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

SFINXUL...

Prețul Lei 10.—

Editura ALCALAY

A APĂRUT:

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. III
EDIȚIA II-a

LEI 10

EDITURA ALCALAY

ULTIMELE NOUTAȚI

I. PETROVICI

Amintiri universitare

Prețul 8 LEI

VA APARE DE

L. REBREANU

ION

ROMAN

Volumul I: GLASUL PĂMANTULUI

Volumul II: GLASUL IUBIRII

Editura **ALCALAY**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A APĂRUT DE

L. REBREANU

CALVARUL

O povestire de actualitate extrem
de interesantă, cu peripeții palpitate,
Intr'un volum elegant de peste
250 pagini.

6 L E I

Editura **ALCALAY**